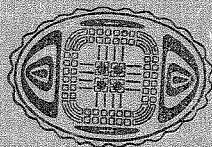

JUDr. a PhDr. BOHUMIL BAXA,
DOCENT ČESKÉ UNIVERZITY:

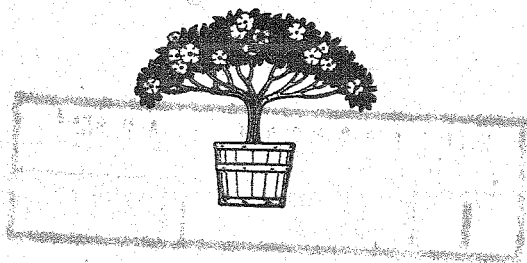
O REPUBLICE.

NÁKLADEM „JEDNOTY UČITELEK MORAVSKÝCH“ V TŘEBÍČI.
KNIHTISKÁRNA FR. J. TRNKY V TŘEBÍČI.

JUDr. a PhDr. BOHUMIL BAXA,
DOCENT ČESKÉ UNIVERSITY.

O REPUBLICE.

NÁKLADEM „JEDNOTY UČITELEK MORAVSKÝCH“ V TŘEBÍČI.
KNIHTISKÁRNA FR. J. TRNKY V TŘEBÍČI.

Jest to zajímavá shoda událostí světových, že letošního roku, právě tři sta let po vypuknutí české revoluce, kterou zahájili nespokojení čeští stavové svržením místodržících s oken královského hradu pražského, ustanoven byl samostatný československý stát. Tři sta let poroby a utrpení, jež následovala po zdolání české revoluce, leží za námi, a období rakouského absolutismu, který právě pohromou bělohorskou mohl u nás v míře tak značně zmohutněti, náleží dnes již minulosti. Na troskách rakouského státu, který byl živ jen utiskováním neněmeckých a nemadarských národů, vznikl vedle jiných národních států, stát československý, a v radostném vědomí neodvislosti a samostatnosti přejímáme sami řízení svého osudu. Dnes jsme národem svobodným, a v každém z nás, jakožto státním občanu svobodného státu československého, tkví pomyslná část národní svrchovanosti. Dnes rozhodujeme sami o sobě, dnes jest to národ československý, z něhož veškerá moc v našem státu vychází a k němuž jako k svému základu se opět vrací, národ sám jest zřídlem a pramenem státní moci. Jest to vláda národní v pravém a nejširším slova smyslu.

Aby však národ tuto národní vládu mohl také s úspěchem a se zdarem vykonávat, jest bezpodmínečně nutno, aby byl podle toho také náležitě vyspělý. Politická vyspělost státních občanů jest nevyhnutelnou podmínkou a nejzávažnějším předpokladem existence svobodného státu. Jen tehdy lze v plné míře očekávatí zdar veškerého národního života ve státu, když všichni jeho příslušníci jsou si plně vědomi nejen svých státoobčanských práv, nýbrž i — což ještě více váží — svých povinností vůči státu a jsou prochnuti pospolitým duchem příslušnosti k jednomu a témuž státnímu útvaru i láskou k své vlasti. Toho všeho nezjedná se však rázem. Staré byrokratické Rakousko zůstavilo nám vedle jiných stinných stránek

odkaz ve dvou směrech velmi nepěkný: nelásku, ba přímo nenávisť ke všemu, co se zvalo státním a nedostatečnou vyspělost státoobčanskou.

Stát rakouský nechoval se nikdy přátelsky k našemu národu. My ve státu rakouském a ve státních úřadech rakouských neměli jsme nikdy zastance svých práv, v Rakousku neměli jsme nikdy záštitu a ochranu svých práv, ba Rakousko to bylo, které na troskách naší národní samostatnosti zmohutnělo a nás našich práv zbavilo. Z toho důvodu nemohli jsme nikdy míti důvěry k tomuto Rakousku, a nedostatek této důvěry stupňoval se postupně v nelásku a v nenávisť vůči státu rakouskému. A dále ten stát rakouský se nikdy nestaral o náležitou politickou výchovu státních občanů. Tam kde se vládlo z milosti boží, nebylo místa pro práva národů. Proto stát rakouský neměl také nijakého zájmu na tom, aby jeho příslušníci byli politicky vyspělí a aby měli jasné vědomí svých státoobčanských práv; naopak v jeho zájmu a prospěchu bylo, když národové zůstávali politicky neuvědoměli, neboť tak spíše mohli snášeti jeho byrokratického absolutismu. Politická vyspělost občanů státních a státní absolutismus jsou pojmy, jež navzájem se vylučují.

To vše dnes rázem přestalo. Prerod našich zemí z područí starého Rakouska v svobodný národní stát, v opravdovou lidovou republiku směl takřka máchnutím ruky všechny ty neblahé pozitky starých dob, a na nás samých jest, abychom nepěkné odkazy vlády z boží milosti překonali a odstranili. Dnes ten stát jsme v podstatě *my sami*, národ československý, proto jest nutno odhoditi všechny ty zastaralé předsudky a zděděnou nelásku vůči státu, dnes více než kdy jindy jest třeba, aby všichni občané státní byli dbali svých povinností vůči státu a aby s láskou a ochotně plnili vše, čím jsou státu povinni: co plníme státu, plníme vlastně samým sobě, a oč ochuzujeme stát, ochuzujeme *sami sebe*. Vědomí pospolitosti státní, příslušenství k jednomu a témuž národnímu útvaru musí nás vésti při veškerém našem konání a jednání. A dále jest nutna náležitá politická vyspělost. Dnes jsme to my, kteří sami sebe spravujeme a své osudy řídíme. Proto nutno znáti ústrojí státní, znáti řády našeho státu a jest neměně i třeba míti dokonalou vědomost toho, čím jsme státu povinni a čeho navzájem od něho máme právo požadovati. K tomu cíli v prvé řadě

nutno věděti, jaká jest forma našeho státu, co jest to republika, jež jako forma našeho státu byla ustavena.

I.

Formou, či útvarem státním nazýváme všeobecné způsob, jakým se vláda v určitém státu vykonává, t. j. při kterém činiteli ve státu jest soustředěna moc státní. Jest pak republika onou formou státní, kde nejvyšším činitelem či orgánem ve státu jest v podstatě národ sám, který také o všech nejdůležitějších otázkách ve státu s konečnou platností rozhoduje. Národ sám pak sobě volí hlavu státu, pravidelně na určité předem stanovené období časové. V republice se tedy hlava státu volí národem na určité období (v monarchii jest hlava státu dědičná a stanoví se zrozením z určitého rodu).

Republika jako státní forma nemá všude jednotný ráz. I dnešní republiky, pokud v určitých státech jsou, neposkytují stejný a jednotný obraz, nýbrž vykazují určité znaky mezi sebou odlišné. Jest to ostatně zcela pochopitelné a také i přirozeno. Jako život ve státech se od sebe liší (jiný jest státní život ve Francii, jiný opět ve Švýcarsku a jiný opět v Severoamerické Unii atd.), tak zajisté i státní forma, byť se i zvala jednotným jménem republika, nejeví se všude býti stejnou, nýbrž vykazuje určité odchylné znaky, které jsou podmíněny různou povahou národa, příslušenstvím k určitému plemenu, různým dějinným vývojem, zvláštností podnebí a pod. Při všech různých formách republiky můžeme však přece stanoviť určité druhy či typy republiky, jichž jest celkem třé:

1. Republika přímá či bezprostřední.

Podstata tohoto druhu republiky záleží v tom, že veškera moc státní jest soustředěna v podstatě v ruku národa samého, který vykonává nejdůležitější akty státní, zejména zákonodárné a správní, sám bez jakýchkoli prostředníků, tedy nikoli svými zástupci. Národ zde sám hlasuje o zákonech, sám si ustanovuje svoji vládu, sám bezprostředně se spravuje. Výhoda tohoto typu republiky jest, že v každém aktu státním jeví se bezprostřední

vůle národa, a že vůle národa nelze nijakým způsobem ani nahradit, ani nějak zfalšovat. Národ sám jest přímým vládcem. Avšak výhodu tuto zaštiňují opět mnohé nevýhody. Nemají všichni občané státní náležitosti pochopení pro veškeré záležitosti státní, zejména ne tam, kde jest nutně třeba určitých odborných znalostí, tak obzvláště jedná-li se o odborné zákonodárství; nelze ostatně takovýchto odborných vědomostí od každého občana státního vyžadovati. Nemají dále všichni občané státní stejného porozumění a stejného smyslu pro záležitosti veřejné; a tu se velmi často stává, že část občanů straní se veřejného života. Nesluší dále přehlížeti, že tento způsob vlády vyžaduje, aby občané hojně se věnovali životu veřejnému, a tu tato státní činnost zabírá příliš mnoho času, takže zbývá poměrně málo času pro vlastní zaměstnání soukromé: mají-li se státní občané takřka neustále obíratí záležitostmi veřejnými, mohou se tím menší měrou věnovati svému povolání. A konečně nastávají i v samé činnosti státní průtahy, má-li o každém zákonu býti rozhodováno hlasováním lidovým, nepřihlížíme-li ani k tomu, že i potíže dopravní padají zde na váhu. Proto tento způsob vládní může se hoditi jen pro státy, které mají malou rozlohu územní, nikoli však také pro státy veliké. Skutečně také takovouto bezprostřední republiku máme jen ve Švýcarech, či spíše řečeno jen v jednotlivých kantonech švýcarských, kde dějinný vývoj a malá územní rozloha tuto formu umožňuje.

2. Republika zastupitelská či reprezentativní.

(Forma republiky československé.)

I v této formě státní přísluší veškerá moc ve státu v podstatě lidu. Avšak národ, či lid, nevykonává tuto moc bezprostředně, či sám, nýbrž jen skrze své volené zástupce či reprezentanty (odtud název takovéto republiky, zastupitelská či reprezentativní), on prostě výkon vlády v zásadě jemu příslušející přenáší na své volené zástupce. Tito volení zástupcové tvoří pak sbor — sbor zákonodárný či parlament — který za národ a jménem jeho práva národu příslušející vykonává. Národ zůstává tu i na dále činitelem

či orgánem prvotním, parlament jest činitelem druhotným, avšak práva národa se v základě obmezují na výkon volby svých zástupců. Parlament jest sborem delegátů národa a práva jemu příslušející jsou vyměřena ústavou. Podle moderního pojetí zastupuje každý poslanec nikoli jen své voliče, aneb jen ten volební okres, ve kterém byl zvolen, nýbrž celý národ, a jest na svých voličích potud nezávislý, že voličové nesmí jemu dávatí nijakých rozkazů či instrukcí. Ovšem to platí pouze v theorii, ve skutečnosti jest tomu však jinak. Poslanec není přece volen na doživotí, nýbrž pouze na určité období, a skutečnost tato nutí jej k tomu, aby, chce-li býti po vypršení stanoveného období znovu volen, nejen zůstával v neustálém styku se svými voliči, nýbrž aby i dbal pečlivě přání a smýšlení svého voličstva. V tomto směru jest poslanec skutečně závislý na svých voličích. I to nesluší dále přehlížeti, že volba sama neznamená jen provedení výkonu volebního, nýbrž zároveň vyjadřuje i určitou myšlenku politickou, a národ či voličstvo neustanovuje při volbě pouze svého zástupce, nýbrž dává i průchod svému politickému přesvědčení. Proto právem říkáme, že každá volba se děje ve znamení určité politické myšlenky.

Způsob, jakým se provádí volba volených zástupců, nazýváme soustavou volební. Soustava volební jest velmi důležitým zřízením v ústrojí každého státu, neboť na ní záleží, zda složení zástupců je také v plné shodě se složením národa. Lze zajisté zvláštní úpravou volebního práva způsobiti, že sbor zastupitelský svým učením vykazuje obraz zcela jiný, než jak národ ve skutečnosti jest složen, takže menšina v národě může takto nabýti i dokonce většiny v parlamentu. Takovýto umělý způsob nazýváme volební geometrií, t. j. upravení volebního práva a ještě spíše rozvrh volebních okresů upravený úmyslně v ten způsob, aby určitá třída obyvatelstva neb určitá národnost ve státě národnostně smíšeném nabyla neoprávněného nadprávi ve sborech zastupitelských.

Soustavy volební rozeznáváme v podstatě dvě: soustavu skrutinia listin a soustavu volebních okresů či soustavu uninominální.

Soustava skrutinia listin záleží v tom, že všichni voličové země neb aspoň většího okrsku, tvoří jediný volební sbor, ve kterém se volí všichni poslanci, připadající na dotčenou zemi neb na dotčený okrsek. Nevýhoda této soustavy záleží v tom, že není-li zároveň postaráno vhodným způsobem o zastoupení menšin, jest

výsledek volby oproti právu menšin na zastoupení až křiklavě nespravedlivý. (Na př. volební okres čítá 100.000 voličů a má volit 100 poslanců. Tu připadá jeden poslanec na 1000 voličů. O zastoupení menšiny postaráno není. V tomto případě strana, která na svoji kandidátní listinu sousřídí 50.001 hlas, dostane všech 100 poslanců, kdežto druhá strana neb ostatní strany, ačkoli sousřídí na svých kandidátních listinách 49.999 hlasů, tedy pouze o dva hlasy méně než prvá strana, neobdrží ani jediného poslance).

Soustava volebních okresů či soustava uninominální záležitosti v tom, že se celá země rozdělí na tolik volebních okresů, kolik se volí poslanců, takže každý volební okres volí jen jednoho poslance. Zde ovšem nutno pečlivě dbáti toho, aby okresy volební byly stejnoměrně rozděleny, jinak dojde k výsledkům až křiklavě nespravedlivým. Lze totiž volební okresy rozdělití nestejně tím způsobem, že jeden poslanec přijde v jednom okrese na větší počet voličů, v jiném okrese na menší počet; to jest volební geometrie.

V některých státech jest zavedena soustava t. zv. poměrného zastoupení čili poměrného volení. Vedoucí myšlenka této soustavy jest, aby stranám, které se při volbách ocitly v menšině, dostalo se přes to zastoupení ve sborech zákonodárných a to dle počtu hlasů v jich prospěch odevzdaných. Soustava tato jest někde jednodušší, jinde opět až příliš složitá. Zde je vykládati nelze.

Vedle soustavy volební záležitosti také velmi mnoho na úpravě práva volebního. Rozeznáváme právo volit, čili aktivní právo volební a právo býti volenu či pasivní právo volební. Právo volební jest jedním z nejcennějších práv politických, neboť bez něho nelze si vůbec mysliti právo spolurozhodovati o záležitostech* státních. Pokud aktivního práva volebního se týče, možno říci, že všude si již proklestila dráhu zásada všeobecného a rovného práva hlasovacího, t. j., každý svéprávný občan státní má právo volit, pokud z určitého zákonem stanoveného důvodu z práva hlasovacího vyloučen není. Naše republika rozšiřuje právo hlasovací i na svéprávné ženy, což ve všech státech dosud zavedeno není.

V otázce, koho při volbě jest pokládati za zvolena, rozeznáváme většinu naprostou či absolutní a poměrnou či relativní. Při oně se pokládá za zvolena ten, kdo obdržel *nadpoloviční* většinu všech platně odevzdaných hlasů, při této pak ten, kdo mezi všemi

kandidáty obdržel *největší* počet hlasů. Vyžaduje-li se většina naprostá, a neobdržel-li nikdo z kandidátů nadpoloviční většiny, dojde k volbě užší, do které přijdou ti dva z kandidátů, kteří dostali největší počet hlasů.

Ohledně způsobu volby rozeznáváme volby přímé a volby nepřímé. Při volbě přímé se kandidát volí voliči přímo, při nepřímé volí se nejprve t. zv. volitelé, kteří pak teprve volí kandidáta.

Republika *zastupitelská* liší se opět na dva druhy podle toho, jaká jest organizace vlády; rozeznáváme republiku ustavenou na základě *dělby moci* a republiku *parlamentní*.

a) Prvý druh t. j. republika ustavená na základě dělby moci ve státu jest zaveden ve Spojených státech severoamerických. Tvůrčové ústavy severoamerické vypracovali totiž tuto ústavu podle učení známého státovědyce francouzského Montesquieua (čti Monteskié). Montesquieu vycházel ze zásady, že jen v tom státu lze mluvit o opravdové svobodě, když veškerá moc státní není soustředěna v jedněch rukách, nýbrž dělí se na určité činitele či orgány, takže jeden orgán státní může svou činností vyvažovati a kontrolovati činnost orgánu druhého atd., a touto vzájemnou kontrolou vylučuje se soustředění moci státní v jedněch rukách a zaručuje se takto svoboda. Rozeznával pak Montesquieu celkem troji činnost či funkci státní: *moc zákonodárnou*, jejíž úkolem jest dávatí zákony, t. j. závazná pravidla právní na úpravu života ve státu, *moc výkonnou*, jejíž úkolem jest vésti v mezích platných zákonů státních vládu, a konečně *moc soudcovskou*, jež na základě platných zákonů nalézá ve sporných případech za právo. Moc zákonodárnou vykonávají dle Montesquieua sbory zákonodárné čili parlamenty, moc výkonná přísluší panovníkovi a moc soudcovskou vykonávají neodvislí soudcové.

Podle těchto zásad jest sdělána ústava severoamerické Unie z r. 1789. Tato Unie jest spolkovou republikou, skládající se z 48 států, opět republik; podle ústavy, jiná forma než republikánská, není ani možná. Státní moc Unie dělí se na výkonnou, zákonodárnou a soudcovskou. V čele výkonné moci stojí prezident republiky, volený vždy na dobu čtyř let. Volba děje se nepřímo, t. j. v každém státu se volí nejprve volitelé, kteří pak volí presidenta. K platnému zvolení se vyžaduje nadpoloviční většina všech plat-

ných hlasů; nedostal-li nikdo z kandidátů této většiny, zvolí sněmovna poslanecká kongresu jednoho ze tří kandidátů, kdož obdrželi největší počet hlasů.

President republiky jest hlava moci výkonné; jemu přísluší správa záležitostí zahraničních i vnitřních, on jmenuje na úřady spolkové a má také účastenství na moci zákonodárné potud, že podepisuje zákony. Jmenuje a volně propouští ministry, kteří *nesmí* však býti členy sboru zákonodárného a jsou zodpovědni pouze jemu, nikoliv také sboru zákonodárnému. Ba sboru zákonodárnému na jmenování ministrů nijaký vliv nepřísluší. Oni jsou pouhými a výhradními zřízeními presidentovými, a jsou jen na něm závislí.

Moc zákonodárnou vykonává *kongres*, který se skládá ze dvou komor či sněmoven; ze sněmovny poslanecké, či sněmovny dolní a ze senátu, či sněmovny horní. Senát jest obeslán jednotlivými státy a to v ten způsob, že každý stát vysílá do něho po dvou členech. Senát vykonává spolu se sněmovnou poslaneckou moc zákonodárnou, účastní se dále moci výkonné tím, že dává souhlas k smlouvám uzavřeným presidentem a zasedá také jako státní soud pro trestné činy, spáchané presidentem neb jinými vysokými úředníky spolkovými proti státu.

Poslanecká sněmovna jest ustavována rovněž volbou, ovšem na měřítku mnohem širším; jeden poslanec přichází celkem na 174.000 obyvatel. Období volební činí tu pouze dva roky, takže na každý sudý rok padají nové volby. V tomto dvouletém období volebním zasedá poslanecká sněmovna pouze dvakráte. Moc a význam její není však valný, protože obyvatelstvo Unie chová k ní nedůvěru, jako vůbec politický život v Unii netěší se nijaké oblibě; naopak politikové se rekrutují jen ze tříd méně dobrých. Slušně živý se politického života takřka šmahem strani.

Soudcovskou moc vykonávají v Unii neodvislí soudcové, kteří mají dokonce i právo rozhodovati o platnosti jednotlivých zákonů.

Totožné téměř zřízení státní mají jednotlivé státy severoamerické Unie, jichž je dnes čtyřicet osm. Spolkovou ústavou jest předepsáno, že všechny státy Unie jsou povinny míti republikánské zřízení. V čele každého státu stojí volený guvernér, který jest hlavou moci výkonné a má celkem práva obdobná jako president Unie.

Moc zákonodárnou vykonávají zde sbory zákonodárné, zvané legislatury a skládají se rovněž ze senátu a ze sněmovny posla-

necké. Jak senát, tak i poslanecká sněmovna se ustavují volbou, do senátu se volí z okresů větších, do sněmovny poslanecké z okresů menších. Poslanecká sněmovna se volí rovněž na dvě roky a nemá obzvláštní váhy. Moc soudcovská jest vykonávána soudci, kteří v některých státech jsou ustanoveni doživotně, v jiných státech se však volí jako jiní úředníci jen na určité období. Volební právo jest totožné jako do kongresu Unie, pouze ve *čtyřech* státech přísluší hlasovací právo také ženám.

Zákonodárná moc jak kongresu, tak i jednotlivých legislatur jest však obmezena potud, že se nemožou usnášeti na změnách ústavy. Pro změnu ústavy jest stanoven zákonodárný pochod mnohem obtížnější, a v jednotlivých státech lze změnu ústavy provésti jen přímým hlasováním národa, t. zv. referendem. Návrh na změnu ústavy předloží se totiž národu přímo k rozhodnutí, který o tom rozhodne všeobecným hlasováním lidovým. Jest to důsledek nedůvěry ke sborům zákonodárným; národ sám jest tu nejvyšším rozhodčím.

b) Druhý druh, t. j. republika parlamentní, jest republika francouzská. Podstata této republiky parlamentní záleží v tom, že parlament vykonává tu nejen moc zákonodárnou, nýbrž kontroluje také veškerou správu státní. Parlament jest tu středem celého politického života, on jest osou, kam sbíhají se všechny nitky života ve státu, jest regulátorem veškerého státního života. Spočívá-li státní forma severoamerické Unie na *oddělení* státních mocí, spočívá státní forma republiky parlamentní na *součinnosti* moci výkonné s moci zákonodárnou, kterážto součinnost se dokonává v parlamentu. Parlament vykonává tu v základě veškeru vládu. Ministři musí nejen býti členy parlamentu, nýbrž musí býti bráni z té strany neb z těch stran, která neb které mají v parlamentu *většinu*. Ministerský kabinet tvoří těleso stejnorodé; politika jeho musí býti jednotná. *Ministerstvo* jest dále solidárně zodpovědno parlamentu, či spíše řečeno, *poslanecké sněmovně* z politiky jím vedené (zodpovědnost politická a kolektivní). Tato zodpovědnost politická a kolektivní jest vyvrcholením zodpovědnosti ministerské a vyznamenává se pružností a větší účinností než pouhá zodpovědnost právní. Jest totiž při zodpovědnosti právní ministr pouze zodpověden z porušení zákona a tato zodpovědnost se uplatňuje obžalobou ministerskou. Naproti tomu při zodpovědnosti politické

jest ministerstvo zodpovědno poslanecké sněmovně z toho, že politika jím vedená, shoduje se s *politickým přesvědčením* a s politickou směrnicí většiny sněmovny.

Neprovozuje-li ministerstvo politiku, jakou si přeje většina poslanecké sněmovny, vysloví tato jemu nedůvěru, a ministerstvo je povinno úřad složit. Tu pak se vytvoří ministerstvo nové z většiny, jež nově se vytvořila. Konečně i předseda ministerstva má tu význačné postavení, neboť on jest hlavou a duší celého ministerstva a v podstatě jmenuje také členy svého kabinetu.

Takto tedy v republice parlamentní a vůbec ve státech spočívajících na soustavě parlamentní, jest to národ sdružený v parlamentu, který prostředkem svých reprezentantů, či *poslanců*, vládu ve státu vykonává. Ministerstvo jest tu v základě pouze výborem většiny v parlamentu, či spíše řečeno, té politické strany neb těch sdružených stran politických, které ve sněmovně mají většinu. Politická strana stává se tu jakousi rezonanční deskou většiny parlamentu, neboť zatím co v parlamentu většina vykonává vládu, *strana* sama, mimo parlament, zjednává ji náležitého *ohlasu* v nejširších vrstvách národa.

Hlavou republiky francouzské jest prezident, volený nikoli národem, jako v severoamerické Unii, nýbrž oběma sněmovnami parlamentu, které k tomuto cíli se sejdou v Národní shromáždění. Prezident jest volen na dobu sedmi roků. Podle ústavy může prezident býti po vypršení sedmiletého období opět volen, avšak zvykem se ustálilo pravidlo, že prezident se opětně nevolí.

Prezident jest hlava moci výkonné; projednává a schvaluje smlouvy mezinárodní, disponuje ozbrojenou mocí, jmenuje na úřady civilní i vojenské. Jmenuje i propouští ministry; avšak v tomto právu jest důsledkem soustavy parlamentní podstatně obmezen, neboť může jmenovati jen to ministerstvo, které se těší důvěře většiny sněmovny poslanecké, a když ministerstvo ztratí tuto důvěru, jest povinen demisi ministerstva přijati. Prezident může dále i rozpustiti sněmovnu poslaneckou, potřebuje však k tomu přivolení senátu. V oboru moci zákonodárné má prezident právo t. zv. iniciativy zákonodárné, t. j. může sám také navrhovati zákony; zákony usnesené parlamentem nesankcionuje, nýbrž jen prohlašuje.

Moc zákonodárná přísluší parlamentu, který se skládá ze dvou komor, ze sněmovny poslanecké a ze senátu. Sněmovna po-

slanecká jest volena všeobecným a rovným právem hlasovacím na dobu čtyř let. Senát jest rovněž volen, avšak nikoli národem, nýbrž zvláštními sbory voličskými podle departementů, na které jest celá Francie rozdělena. Senát volí se na dobu devíti let, avšak každého třetího roku vystupuje třetina členů, která se uhrazuje novými volbami. Kdežto tedy *sněmovna poslanecká* se obnovuje vždy po *čtyřech* letech v celku jest *senát* sborem *trvalým*, neboť se obnovuje každého třetího roku jen z jedné třetiny.

Parlament ve Francii není však sborem výhradně zákonodárným, jako jest tomu v Severoamerické Unii, nýbrž důsledkem soustavy parlamentní vykonává zároveň obsáhlou kontrolu veškeré státní správy a ježto z *většiny jeho* vychází ministerstvo, vykonává v podstatě i veškeru moc státní, neboť ministerstvo, jemuž přísluší vedení moci výkonné, není vlastně ničím jiným než výborem většiny v parlamentu.

Všechny druhy dnešních republik jsou státy svobodnými. Jest to vždy národ, který jest rozhodčím svých záležitostí, který sám sebe spravuje a ve státu jest činitelem nejvyšším. Ovšem moderní forma státního života přináší s sebou, že to není národ jako souhrn všech státních občanů bez jakékoli zvláštní organisace, nýbrž že národ se tu dělí v určité skupiny organisované svobodně v určitá užší sdružení, na základě určitého společného nazírání na úkoly státní. Takovéto užší sdružení nazýváme politickou stranou. Jeť politická strana skupina státních občanů, kteří jsou spojeni stejným neb aspoň podobným nazíráním na stát a na jeho úkoly; toto stejné neb aspoň podobné nazírání jest uloženo v programu strany.

Politické strany hrají dnes ve veřejném životě všech států důležitou úlohu. To jsou vlastně mimoparlamentní organisace politické, jež v každém státu jsou nutny; skutečně také ústavní život ve státu svobodném si je přímo vynutí. Každý stát dnes musí počítati s politickými stranami, a v mnohých státech ústavní zřízení přímo navazují na politické strany. Takto tedy politické strany vstupují mezi stát a mezi státního občana jako jednotlivce, a *národ* za dnešního stavu věcí skládá se ani ne tak ze souhrnu státních občanů, jako spíše z *politických stran*.

Každá politická strana snaží se domoci se účastenství ve vládě, dosáhnouti vlivu na státní správu. Která strana tak nečiní, jest již předem zrozena k zániku. Dnešní politický život ve státu lze podle toho vším právem nazvati bojem politických stran o stát. V tomto soupeření stran o stát leží vlastně síla politického života státního, strany takto se stávají hybnou silou veřejného života. Existence politických stran vykazuje však také určité stinné stránky. Rozvrstvení státních občanů na politické strany může totiž dosáhnouti takové míry, že strany nestávají se již jen *prostředkem k dosažení vlivu na státní správu*, nýbrž sami *sobě účelem*. Tu pak strany pokládají se za *soběstačny*, a dostávají se t. zv. hyperfronie stran, t. j. *upřílišněné stranictví*. Za tohoto stavu věci neposuzují se jednotlivci dle *osobních svých vlastností* a dle *mravní své jakosti* jako spíše podle *příslušenství k určité politické straně*, a muž třeba i nejlepší, pokud nepatří k určité politické straně, *neznamená* pro dotčenou stranu zholá ničeho. Upřílišněné stranictví vede však také k *demoralisaci* uvnitř stran *samotných*, neboť chyby a poklesky *příslušníka určité strany* čítají se na vrub strany *samé*, a tu strana, v jejímž lůně takovýto vadný příslušník jest, snaží se za každou cenu poklesky tyto *utajiti*, aby se neprovalily na veřejnost a stranu v očích stran druhých nepoškodily. To jest zajisté zjev již velmi nezdravý, ale nikoli neobvyklý. Proti těmto nezdravým zjevům nejlepším a nejúčinnějším lékem jest silně organisované a mohutné veřejné mínění, jako se na př. vyvinulo zejména v Anglii a v Severoamerické Unii.

II.

Přihlédněme nyní k státní formě československého státu. Pro náš stát přijalo Národní shromáždění formu republiky, ač po mém soudu bylo by bývalo mnohem správnější, kdyby o státní formě rozhodl národ sám všeobecným hlasováním. Bylo by bývalo aspoň lze zjistiti počet přívrženců formy republikánské, nepřihlížíme-li ani k tomu, že státní forma přijatá všeobecným hlasováním lidovým má zajisté větší stálost než státní forma, o které rozhodne sbor poměrně dosti úzký.

Jakého druhu bude československá republika, bude to republika bezprostřední čili přímá, aneb zastupitelská, aneb dokonce

parlamentní? Jak se dnes věci mají, lze na tuto otázku dáti bezpečnou odpověď. Republika československá bude republikou zastupitelskou či reprezentativní, t. j. národ budou zastupovati zvolení jim poslanci, a bude dále republikou parlamentní, t. j. otěže vlády bude míti v rukách sám zákonodárný sbor. Lze to konečně zříti již nyní, že samo Národní shromáždění pokládalo za samozřejmé, že vláda musí vyjít z jeho vlastního středu.

Dokud však státního zřízení československé republiky se týče, nelze dosud ničeho ani dost málo určitého říci. V podstatě platí dodnes staré zákony rakouské, a ústava se teprve sdělává, a není známo, na jakých základech bude spočívati. Žijeme dosud v době naprosto revoluční. V čele státu stojí dle zákona z 13. listopadu 1918 o prozatímní ústavě prezident, jehož pravomoc jest však vyměřena příliš úzce, avšak vlastní vládu vykonává Národní shromáždění, jež volí ze sebe 17člennou vládu. Národní shromáždění samo není voleno národem, nýbrž obesláno jednotlivými politickými stranami. K tomu sluší ovšem připomenouti, že na základě daných poměrů nebylo prozatím lze vládu jinak organisovati. Nevyjasněné poměry vnitřní a mezinárodní, přímo diktovaly tento způsob vlády. Ostatně skutečnost, že vláda Národního shromáždění jest nyní v celé oblasti státu československého bezpodmínečně uznávána, a nařízení jejich jest také všude posloucháno, dodává této vládě zákonitého podkladu. Státní zřízení republiky československé, jakožto státu ryze demokratického, bude však zajisté spočívati na určitých zásadách, jež vyplývají přímo z povahy věci.

Jako jednu z takovýchto zásad lze uvéstí úplnou rovnoprávnost. Všichni občané státní musí si býti, bez rozdílu povolání a stavu, rovni. Jakékoli výsady zakládající se na rodu neb povolání musí býti odstraněny. (Tomu vyhovuje také zákon z 10. prosince 1918, kterým se zrušují šlechtictví, řády a tituly, pokud byly udělovány jako pouhá vyznamenání.) Úplná *rovnoprávnost státoobčanská vylučuje* však ustavení jakékoli *republiky třídní*, jak tu a tam slyšíme, neboť *třídní* republika znamená v podstatě *vládu jedné třídy* nad druhými, což znamená porušení zásady rovnoprávnosti státoobčanské a přiči se zásadám *pravé demokratičnosti*. Ovšem rovnoprávnost znamená tolik, že všichni občané státní jsou si *před zákonem rovni*; neznamená však a také znamenati nemůže, že by všichni lidé si byli i ve skutečnosti rovni.

Ve skutečnosti lidé nejsou si rovni, neboť nejsou stejní. Jsou mezi nimi *rozdíly tělesné i duševní*, jež nelze odstraniti a na které sluší vždy bráti náležitý zřetel. V tomto směru jsou všechny zákony státní bezmocny. Jako nelze zákonem malého člověka udělati velikým, ani tlustého hubeným a naopak, tak zajisté nelze z hloupého člověka udělati chytrého, ani z člověka duševně omezeného učiniti rozumného a naopak. Rozdíly tělesné a duševní tu budou vždycky, a právě celé státní zřízení jest vybudováno na základě, že lidé si nejsou rovni. Kdyby všichni lidé byli si naprosto stejní, nebylo by třeba vůbec zákonů. Bud byli by všichni dokonalí, pak nebylo by třeba nějakých předpisů právních, neboť lidé by již ze své dokonalé povahy zachovávali jen to, co jest rozumné a dokonalé. A kdyby naopak všichni lidé byli stejně zločinní, byly by všechny zákony světa bezcenny, protože by se jim nikdo neřídil. Skutečnost, že nikdo nepopírá, že jest ve státu třeba určitého řádu státního, že jest rovněž třeba zákonů trestních atd., jasně dokazuje, že není nijaké pochybnosti o tom ve veřejném mínění, že lidé nejsou stejní. Na rozdíly tělesné a duševní nutno bráti ve státu a vůbec ve veřejném životě náležitý zřetel a podle toho také lidem měřiti. Kdyby na př. někdo při rozdělování látky na ošacení chtěl stejně měřiti malému jako velikému a odůvodniti to tím, že všichni lidé jsou si rovni, utřil by si jen všeobecný posměch; zdravý rozum lidský by toho prostě nesnesl. A stejně jest tomu i s *rozdíly duševními*. Rozdíly tyto nijaké zákonodárství světa nemůže překlenouti a odstraniti, a pokusil-li by se některý stát přes to o to, znamenalo by to z celého státu zříditi nějakou donucovací pracovnu, polepšovnu neb káznici a pod., a přece jen by účelu vyrovnati všechny přirozené rozdíly mezi lidmi dosaženo nebylo.

Jiná zásada jest *naprostá svoboda osobní a politická*. Svoboda osobní a svoboda politická není jedno a totéž, nýbrž mezi oběma jest podstatný rozdíl. Svoboda osobní jest zaručená volnost jednotlivce, osvědčovati svoji vůli oproti druhým jednotlivcům, jakožto sobě rovným. Rozumíme pak touto svobodou volnost svobodně a samostatně určovati vnější způsob života, upravovati svoje osobní i hospodářské poměry k osobám třetím (na př. svoboda, voliti si svoje povolání), jakož i svobodně projevovali svoje smýšlení (svoboda náboženská, svoboda duševní a pod.) Naproti tomu

svoboda politická jest právo státního občana jako člena určitého svazu státního zasahovati do záležitostí státních a vykonávati na ně vliv (na př. právo hlasovací).

U nás mnohdy svoboda se pojímá mylně, totiž jako heslo, které si může každý vyložití podle své mozkové konstituce, t. j. jak tomu podle svých duševních schopností rozumí, nikoli však jako svoboda dle správného vnitřního obsahu jejího. Mnohdy se u nás má za to, že svoboda znamená v podstatě to, že si *každý může dělati* co chce. Náhled ten jest však naprosto mylný. Mluvíme-li nyní o svobodě, nepravíme tím nic méně a nic více, než tolik, že *jako národ* jsme nyní naprosto svobodní, že nemáme nijakého pána nad sebou, krom samých sebe. Až do konce října 1918, t. j., až do ustavení československého státu, jsme byli národem nesvobodným, neboť nerozhodovali jsme o svém osudu a měli jsme mnoho pánů nad sebou. Byla tu nejprve dynastie, pak celá monarchie rakousko-uherská, Vídeň a dokonce i Maďari si osobovali právo rozhodovati o nás. Dnes to vše rázem přestalo, dnes všichni ti cizí páni zmizeli, a my jsme sami pány nad sebou a to výhradně, sami se spravujeme, sami nad sebou vládeme. To jest podstata svobodného národa podle správného náhledu.

Svoboda osobní a politická má dva nejuhlavnější nepřátele. Jedním z nich jest neomezený či *absolutní panovník* a druhým *hrůzovláda* či *lůzovláda*. Absolutní panovník přirozeně nemůže dopustiti, aby národ jako celek a státní občané byli svobodní, neboť pak by jeho výhradnému a neomezenému panství byl rázem konec. A rovněž tak jest tomu, jak dějiny učí, když nastoupí vláda hrůzovlády či teroru, když nejnižší pudy lidské rozpoutány, slaví pravé orgie a vykonávají vládu nad ostatními vrstvami obyvatelstva. Lze v celku říci, že panství lůzy jest mnohem strašnější a krvavější než vláda absolutního panovníka, neboť tu platí přece určité zákony, jimiž se řídí vláda, kdežto při hrůzovládě všechny zákony nejen právní, nýbrž i prosté lidskosti jsou uvedeny v niveč.

Nejnovejším zjevem takovéto hrůzovlády jest bolševismus na Rusi a řádění t. zv. Spartakovců v Německu. Nauka bolševismu ruského není vlastně ničím novým; to, co byla hrůzovláda v r. 1794 za revoluce francouzské a vláda komuny v Paříži po prohrané válce s Německem, to jest nyní v Rusku bolševismus. Tento

bolševismus není nijakým hnutím sociálním, nýbrž znamená naprostý rozvrat celého státu a lidské společnosti; jest to nejhorší bezvládní, kde nepatrná menšina nejkrvavějšími násilnostmi udržuje nadvládu nad ohromnou většinou ruského národa. Oproti řádění bolševiků nebyl bývalý carský režim ničím. Když na př. v letech osmdesátých minulého století spáchán byl atentát na cara Alexandra II., jemuž on také podlehl, bylo v celku oběšeno, na základě řízení soudního, pět osob, strůjců to atentátu, kteří se také naprosto doznali; když však minulého roku byl spáchán atentát na Lenina, bylo v jediném Petrohradě za jednu noc, bez jakéhokoli rozsudku a řízení soudního, postřeleno 500 osob, z nichž nikdo o atentátu ani nevěděl. Že bolševismus ruský není provádění nějaké nauky socialistické, dokazuje nejlépe ta skutečnost, že právě socialisté ruští jej nejvíce potírají a právem tvrdí, že bolševismus svými důsledky a svou činností diskreditoval a znehodnotil celé hnutí socialistické na Rusi. A podobně jest tomu s řáděním t. zv. Spartakovců v Německu. Jest proti všem zásadám zdravého lidského rozumu, aby nepatrná menšina ovládala velikou většinu národa. To jest nanejvýše možno za okolností kromobyčejných, které přivodila dnešní strašlivá válka. Tato menšina může se udržeti ve vládě jen krátký čas a jen násilnými prostředky: vraždami, loupením atd. Avšak na dlouhou dobu a prostředky mírnými nemůže vládu udržeti, jak ukazují poměry v Německu. Proto sluší všim právem tvrditi, že nebezpečí bolševismu dnes již pominulo a že zejména náš národ nemá nejmenší příčiny jeho se obávat. Ruský bolševismus ukázal příliš brzo svoji barvu, než aby nebyl odstraněním příkladem pro veškeré lidstvo. Právem se tvrdí v Rusku, že ani celá válka nevyžádala si v zemi tolik obětí na lidských životech jako řádění bolševiků po dobu jejich vlády. Rusko jest jimi uvedeno ve skutečnou zkázu. Avšak právě zjev ruského bolševismu ukazuje, že jest možný jen u národa kulturně nevyspělého, kde široké vrstvy dají se zlákatí lacinými hesly a kde lze rozpouštati nejnižší pudry, jež se ukájejí pak jen loupežemi a krví. Ve státech kulturně vyspělých však tento zjev možný není. Vidíme to na Německu, kde hnutí Spartakovců skončilo naprostým nezdarrem, ba přímo fiaskem, a není to možno ani u našeho národa, který se právem honosí tím, že jest jedním z nejvyspělejších národů světových. Také naše dobré jméno ve vzdělaném světě jest

nám příliš drahé a bylo také příliš draho našimi nesmrtelnými legionáři získáno, než aby mohlo býti nějakým hnutím podobným bolševismu u nás zneuctěno. Bolševismus dohrál již svoji roli a ukázal jen, že bolševismus a zločinnost jest jeden a týž pojem.

Další zásada jsou spravedlivé volební řady, jak do sborů zákonodárných, tak i do svazků komunálních. Svobodný stát demokratický nese s sebou, že všichni občané jsou plnoprávními příslušníky státu a že důsledkem toho jen všeobecné a rovné právo hlasovací, bez rozdílu pohlaví, vyhovuje plně myšlence demokratické. Také není o tom nejmenší pochybnosti, že takovéto právo hlasovací zavedeno bude, neboť jest to všeobecným přesvědčením celého národa; vyžaduje toho státoobčanská rovnoprávnost.

Dále jest třeba, aby všichni občané státní bez rozdílu byli sobě plně vědomi svých povinností vůči státu a je také věrně plnili. Bylo řečeno již v úvodu, že stát jsme dnes my sami, a zájem veškerenstva vyžaduje, aby každý podle svých sil přispíval na potřeby státu. Kladli-li jsme ve starém Rakousku důraz na práva státoobčanská, kladem nyní důraz na státoobčanské povinnosti. Jest zajisté nejen nutno uznávati autoritu státu a ji kdykoli podporovati, neboť stát bez náležitě autority jest blizek bezvládní, anarchii, nýbrž toto uznání i skutky osvědčovati. To jest možno v prvé řadě jen řádným plněním všech povinností, jež nám náš stát ukládá. Bylo by to také zjevem našeho národa nedůstojným, že jsme sice dovedli plniti povinnosti vůči Rakousku, ale vůči vlastnímu svému státu, bychom jich chtěli jakýmkoli způsobem zanedbávati.

Jest dále nutno, abychom svobody jednou konečně dosažené dovedli si náležitě vážit a vždy ji správně oceňovali. Toho bude zajisté třeba především v politickém zápasu. Bude nutno míti úctu k politickému přesvědčení každého spoluobčana. Toho však lze dosáhnouti jen naprosto politickou snášenlivostí. Politický boj nutno vésti vždy jen slušným způsobem; nebudiž upřílišněného stranictví mezi námi. Nezapomínejme, že, mám-li já určité politické přesvědčení a chci-li, aby můj politický odpůrce je respektoval, jsem předem i já povinen bráti náležitý ohled na jeho politické přesvědčení. A tak třeba zajisté postupovati při přesvědčení náboženském a národnostním. Zbytečných rozmršek budiž se vyvarováno. Svobody kdo hoden, svobodu zná vážit každou.

Konečně lze uvést jako bezpodmínečnou zásadu vyrovnání všech hospodářských nesrovnalostí. Nelze pochybovat o tom, že v Rakousku hospodářské nesrovnalosti byly, avšak nebyli jsme to my, kteří jsme je zavinili. Nyní, když upravujeme sami své právní i hospodářské poměry, jsme povinni všechny tyto křivdy odčinit. Budiž sociální spravedlnosti dáno místa. Každému stavu nutno dáti všechny podmínky zdárného jeho duševního i hospodářského rozvoje. Neboť jen ten národ může prospívat jako celek, ve kterém všechny jeho národní složky mohou se účinně a zdárně rozvíjeti.

Když ještě pod Rakouskem jsme mluvili o českém státním právu, dokazovali jsme, že provedení jeho, kdyby všechny bohaté zdroje příjmů zemí koruny české byly obráceny jen ve prospěch našich zemí, musilo by učiniti z těchto zemí opravdový ráj. Dnes jsme konečně svého ideálu dosáhli a to dokonce v míře, o které se nám nikdy ani nesnilo. Máme nejen svůj samostatný český stát bez jakýchkoli úvazků k ostatním zemím bývalé monarchie rakouské, nýbrž připadlo k nám ještě bohaté Slovensko. Avšak stát není ještě vybudován, jsou položeny zatím jen základní obrisy jeho ústrojí. Teď nutno přiložiti ruce k dílu. Právě dnes jest více než kdy jindy třeba, abychom stáli na výši doby a aby veliká doba dnešní nás nezastala malými neb malichernými. Nesmíme sklamáti naděje našich spojenců, z jichž rukou jsme vlastně tento stát dostali, a pravou mužností, mravní silou, vzájemnou snášenlivostí, osvětou a vzděláním jest nám vybudovati československý stát, za který se bili naši legionáři, a který nám vítězná dohoda vymohla. Nutno dokázati celému světu, že jsme opravdu národem státotvorným a že dovedeme býti velikými nejen v porobě, nýbrž i ve svobodě. Stát československý bude vypadati tak, jak si jej sami vybudujeme; v jeho ústrojí bude patrna celá naše národní povaha. Jeho přednosti budou i našimi přednostmi, a chyby naše budou se zračiti i v jeho skladbě. Má přece každý národ takový osud, jaký sám si připraví a jaký konečně sám zasluhuje . . .

